

Книгата „Ким Филби в спомените на ген. Тодор Бояджиев“ ще бъде представена от 18.00 часа на 23 февруари, четвъртък, в Централния военен клуб. За това – кой е Ким Филби, какви са връзките му с България, Агенция „Фокус“ разговаря с автора на книгата – о.з. ген. Тодор Бояджиев. О.з. ген. Бояджиев е бивш началник на Българското разузнаване, автор е на книгата „Разузнаването“ и др.

Фокус: Ген. Бояджиев, защо решихте този път да пишете за шпионина на XX век, това не е първата Ви книга за разузнаването, но какво добавяте към личността на шпионина на XX век, както го наричат?

Тодор Бояджиев: Въпреки че е кръстена „В спомените на генерал Бояджиев“, по-точното наименование на книгата би било – „В разследването на ген. Бояджиев“. Ким Филби го познавах лично, достатъчно дълго време – 15 години. През тези 15 години сме живели под един покрив сигурно повече от половин година; аз съм му гостувал в Москва пет пъти, той също е идвал в България, имаме постоянна кореспонденция. Имам поне 500 негатива на негови снимки в България.

Идеята за книгата е много дълго време в главата ми и аз съм работил по този проект много отдавна. Книгата се ражда сега, защото тази година се навършват 100 години от неговото рождение. Един такъв сантиментален детайл – той е роден на 01. 01. 1912 г. в Индия, Пенджаб. Почти в същия час, същата дата, същия месец, същата година се ражда майка ми. Когато Ким разбра за това съвпадение, самият той пожела - да се запознае с родителите ми. Затова контактът ни се превърна твърде скоро в приятелска връзка, която продължи цели 15 години, до кончината му. Връзката на практика продължава и сега, защото неговата съпруга Руфина Ивановна Пухова почти всяка година е в България, виждаме се, пътуваме заедно, така че – Ким Филби никога не е бил извън мисленето ми.

Когато реших да събирам материали за него, реших наистина да разследвам, да чуя

различни мнения. Поначало - в исторически план той е една противоречива личност. За някои е шпионин, за други - е разузнавач; за някои е защитник на второто Отечество, за други е предател на първото Отечество (въпреки че е роден в Амбала, той е англичанин).

Голяма част от разследването ми, продължило през годините, и документирано както на видео, така и на магнетофонна лента, включваше разговори с поне 15-тина човека, които са го познавали лично, от едната и от другата страна на океана.

Първата част на книгата има по-скоро разследващо-документален характер, тъй като в периода, когато той е работил за руското разузнаване, аз не съм го познавал. Този период аз го отразявам, чрез разказите на негови руски колеги, началници в службата, на неговите ученици. В сравнително късна възраст, след 75 година, се появява така наречената Неофициална школа на Ким Филби, където руски разузнавачи, които се готвят за работа в Англия или в англоезични страни отвъд океана, около десет човека сумарно през всички години, минават на разговори, беседи, подготовки и то не веднъж, а доста продължително време. Това е групата, известна като Учениците на Ким Филби. Аз разговарях с по-голямата част от неговите ученици, с любимия му ученик Михаил Богданов, с генерал Юрий Кобаладзе, който по време на Перестройката е лицето на руското разузнаване - официалният говорител на руското разузнаване. Имах двучасова среща, също записана на видео лента, с Владимир Крючков. За по-младите – това име може да е избледняло - то е свързано с август 1991 г. и с отказ за въвеждане на извънредно положение в Съветския съюз, преди разпадането му още по времето на Горбачов. Тогава бе направен опит за държавен преврат, който на практика бе опит да се въведе извънредно положение, за да се променят някои неща в Русия. Крючков, като шеф на КГБ, е едно от основните действащи лица. Известно време беше в затвора, имаше съдебно дело. След излизането му от затвора, около 1995 г., той ми даде интервю, така да се каже – в явочна квартира. По това време той не се беше върнал като публична личност все още, беше съвсем скоро след излизането му от затвора. С него имаше разговор почти 2 часа пред камера, не само за Ким Филби, но и по много други неща, включително и за двустранните отношения България – Русия при новите условия. Част от разговора беше посветен на паметта на Ким Филби.

Не се изчерпват разговорите ми само в Москва, пътувал съм и до Вашингтон и до Ню Йорк. Във Вашингтон съм разговарял със заместник директора на ФБР – Едуард О'Мали, който беше ръководител на групата ФБР-ЦРУ, разкрила руския агент в ЦРУ, Олдридж Еймс (около когото имаше голям, шумен скандал и излежава доживотна присъда в американски затвор). Говорих с този човек; той никога не е срещал лично Ким Филби, но знаеше твърде много за него, за да получа неговата оценка.

Отделно съм говорил с двама американски изследователи на живота на Филби. Единият от тях има частен личен музей във Флорида на специални разузнавателни средства и там има цяла зала, посветена на Ким Филби. За него Филби е пример за супер висок професионализъм. Той не вижда в него врага, а вижда професионалиста. Друг негов изследовател има над 100 страници библиография на всичко, което е писано и снимано за Ким Филби.

Мисля, че разказът ми е балансиран, опитал съм се да чуя различни гледни точки. Познавах сина му, познавах една от дъщерите му от английския му брак. В по-късните години се свързах с внучката му Шарлот, която е на 21 - 22 години и вече е утвърдена журналистка във вестник „Индипендънт“ (един изключително сериозен английски

ежедневник). В приложенията на книгата е нейният разказ „В търсенето на дядо ми“. Тя тръгва също да прави разследване, водена от това, че все пак е Филби - носи това име. Свързах се с водеща английска журналистка Джули Бърчил, която, докато Ким е бил жив, е писала за него. Англичанка, водеща журналистка, тя го нарича „The Greatest Living Englishman - Най-великият жив англичанин“, по времето докато Филби е жив. В деня, когато той умира 11 май 1988 г., на следващия ден в „Мейл он Сънди“ излиза материал от нея, в който тя започва с това: „Той живя и умря като патриот“. Както виждате - различни оценки, от различни страни, това беше целта на книгата ми. Втората част е изцяло посветена на Ким Филби и България, нещо, което няма как някой друг да отрази, тъй като аз съм бил човекът, който е бил с него, пътувал из България на дълъг и на шир. Това го направих, защото мисля че е интересно и важно за българския читател.

Фокус: Какво е било отношението му към България?

Тодор Бояджиев: Веднага ще отговоря с конкретен пример. След като през 1963 г. след предателство на руски разузнавач и потвърждаване на факта, че Ким Филби е третият в „Кеймбриджката група“, и е разкрит, наистина, като руски разузнавач или - шпионин, той е в Бейрут, където работи под прикритие като журналист. На 27. 01. 1963 г. с кораба „Долматова“ от Бейрут, той пристига за първи път в Съветския съюз и остава в Москва. За да направят живота му по-лек (като един водещ разузнавач), руските му колеги полагат всякакви усилия, за да се приспособи и да живее по-спокойно и му предлагат пътувания. Бил е един път в Чехословакия, един път в Унгария, един път в ГДР, един път в Куба, пет пъти в България. Самият факт, че той непрекъснато се връщаше в България, е едно потвърждение, за мен е доказан факт, че той обичаше България. Още в първото му писмо, след първото му посещение, той прави признание в писмото си и то е включено (Кореспонденцията ми е толкова голяма, че трябва цяла книга да се напише, затова аз съм направил малко извадки, за да не се затормозява читателят). Но в първото писмо той пише: „Тодор, аз и Руфа, връщайки се, сме твърдо на мнение, че никога през живота ни ние сме нямали толкова наситен и богат месец“. На практика той стоя тогава месец и половина. Много обичаше България и се връщаше към България.

Един друг любопитен факт - самият той е голям кулинар, много обичаше да готви. Той се снабди оттук с всички български подправки и редовно е искал от мен да му изпращам чубрица, други български подправки, които хареса, и които включи в неща от българската кухня, които той обичаше да подготвя. В едно писмо шеговито ми пишеше, канейки ни със съпругата ми в Москва: „Тодор, имам достатъчно количество боб, ама моля те - донесете си чубрица...“

Фокус: Казахте, че сте разговаряли с негови ученици, когато сте съставяли книгата. Неговата школа продължава ли да съществува, има ли още какво да се научат от него?

Тодор Бояджиев: Школата му беше по-скоро един постоянно действащ семинар, с продължителност от една до две години. Той се е срещал с тези млади руски колеги, двама – трима, не всички наведнъж, колеги, които са били в началото на кариерата си и са се готвели за пътуване зад граница и с тях са разигравали различни ситуации. Един път - той е представител на консервативните английски кръгове, друг път е английски журналист, трети път е английски бизнесмен. И те трябвало, при различните ситуации, да водят беседи, да се опитват да получат информация. След това той преглеждал техните информационни съобщения, оценявал ги е, помагал им е в усвояване на

детайли на английския език, за да се приспособят по-бързо към средата. Тази школа е започнала някъде '75 - '76 година и продължава до смъртта му през 1988 г. и през нея са минали около 10 души. Половината от тях аз познавам лично, те все още имат практиката на 27 януари да се събират в дома на Ким Филби, при любимата му съпруга Руфа, и да отбелязват тази дата – датата, на която той пристига в Русия през 1963 г.

Фокус: Имал ли е прогноза за отношенията Съветски съюз – САЩ в бъдеще, споделял ли ви е - как ги е виждал след години?

Тодор Бояджиев: Разбира се, това присъства и в разговорите, и в кореспонденцията. Той посрещна с възторг началото на Перестройката, беше критичен към годините на застоя (даже има един период, в който съветват неговите ученици, които вече са минали през школата, да не контактуват, защото има по-особени разбирания).

По-голямата част от тях не са спазвали това. Те си го търсеха, обаждаха му се, а той страшно много се вълнуваше от срещата с тези ученици. Той не е гледал на тях като на ученици, а като на млади колеги. По времето на Брежнев минаваше като критик на застоя, посрещна с възторг Перестройката, твърде скоро се разочарова и се превърна не в площаден критик, но стана доста критичен, по отношение на Горбачов и на някои от нещата, които се вършеха. Той беше твърдо убеден, че Русия е направила нужни и необходими промени, но без да получат срещу това адекватна замяна. Закривайки Варшавския договор - никакво условие от страна на Горбачов - как ще се развиват отношенията нататък. Не - да се закрие НАТО; в никакъв случай не го е виждал по този начин, но - как ще се развиват отношенията? По тази причина, през този период той е третиран едва ли не - като дисидент, като инакомислещ.

Фокус: Каква е била ролята на информацията в разузнаването по негово време и кое е най-важно в разузнаването, по принцип?

Тодор Бояджиев: Задават ми въпрос, на който на 23-ти ще отговоря съвсем конкретно, защото аз си позволих в един от разговорите да го попитам. Той е предал огромно количество информация - измерва се с хиляди. Както и Маклийн, както и Кен Крос, както и Гай Бърджис - всичките са били страшно продуктивни и всички са били на възлови места. Маклийн ръководи Американския отдел на Външно министерство във Великобритания (разбирайте колко документи и материали са минавали през него). По време на Втората световна война Маклийн е във Вашингтон и той от английска страна координира английското участие в Проекта „Манхатън“ – за първата атомна бомба. Можете да си представите - каква информация е идвала от него.

Ким Филби е третиран за шеф на английското разузнаване. Така че тук се касае наистина - за огромни потоци информация. Но аз си позволих веднъж да го питам: „Ким, можеш ли в целия поток информация, да отделиш едно събитие, което ти поставяш на първо място? Което оценяваш като изиграло най-важна роля през всички тези години, повече от 30, в които работи за руското разузнаване? И той ми даде съвсем конкретен отговор, в няколко думи, но това ще го кажа на 23-ти.

Фокус: Голямо количество документален материал сте обработили за тази книга?

Тодор Бояджиев: Да, това е така. Получих и достъп до руски архиви на разузнаването, ми беше предоставено и част от делото на Ким Филби. Бяха ми представени конкретни документи, които касаят именно българската връзка на Филби. Между тези документи има резолюция върху негов материал, написана от генералния секретар на Коминтерна Георги Димитров. Тази резолюция е такава, че цялата петорка в продължение на една година я разработват да не е подставен от английското разузнаване, да не работи за

английското разузнаване, представяйки се за руски разузнавач, пред руснаците. Отново - за това ще стане дума на 23-ти.

Фокус: По националната тема – става ли въпрос в книгата ви за отношенията с Югославия, например?

Тодор Бояджиев: Става дума. Точно в тази връзка е резолюцията на Георги Димитров, за която споменах. Става въпрос за материали, които касаят връзките на английското разузнаване с Югославското ръководство още по времето на Войната за Освобождение. Тито създава партизанска армия в Югославия; на базата на информация именно по това дело, Георги Димитров изказва съмнения, че това е опит да се разбие единството.

Фокус: Можете ли да кажете и няколко думи за съпругата му? Тя е доста известна в България.

Тодор Бояджиев: Така е, Руфа е идвала в България десетки пъти. Пет пъти с него, и почти всяка година идва в България. За нея мога да говоря много. Тя беше наистина една сериозна опора за Ким; тя е човекът, който го измъква от алкохолизма и той си го признава. Той има един период на разочарование, след като отива в Москва. Има и един период, в който изпада в депресия, и точно тогава се появява Руфа. Доста хора смятат, че „сватът“ в тази връзка е КГБ - няма нищо вярно. Съвсем случайно става срещата; аз съм цитирал Руфа по целия този въпрос - как са се запознали и т.н. Тя ми го е разказвала пред камера и затова съм го дал в кавички едно към едно. Даже - тя е третирана от руското контраразузнаване като дисидент, защото се е движила в такива интелектуални среди, които, достатъчно откровено, се показвали своята критичност по време на периода на застоя. Така или иначе, никой не се намесва, оставят тази връзка да се развие и тя прераства в истинска обич, в истинска любов. Руфа му е вярна до ден-днешен; тя - едно нещо не е променила в жилището, в което живееха с Ким. Всичко е така, както беше, когато той беше жив.

Един интересен факт е документиран в снимките, които са включени в книгата. В България Руфа пожела да я заведе на един тракийски празник на 2-ри юни, деня на тракийското дете; празнуваме го на Илиева нива, където сме издигнали параклис „Света Петка“, до Ивайловград. Там са избити 200 български деца и майки от турския башибозук през 1913 г. Там ние, тракийци, сме издигнали мемориал и този параклис. Руфа през една от годините, около началото на 2000-та, беше в България около тази дата и аз и казах, че трябва да отида, тъй като и тогава бях зам.-председател на Тракийския съюз. Тя изяви силно желание да дойде. Когато разбра, че на този параклис, на тази дата отец Боян Саръев, кръщава и деца и възрастни и ги връща към православието, се оказва, че е чувала за отец Саръев, знаеше за неговата възрожденска мисия в Родопите. Тя е родена като атеистка, възпитана като атеистка. Но, като демонстрация на уважението си към Българската църква, към свещеника Боян Саръев, пожела да приеме Източното Православие на Илиевата нива. И на Илиева нива, отец Боян Саръев, на този ден кръсти Руфа. За мен това е един от хубавите моменти, които винаги си спомням с радост, че в кръщелното ѝ свидетелство като кръстник фигурира Тодор Бояджиев. Аз и жена ми ѝ подарихме златно кръстче, което тя оттогава не сваля.

Фокус: Да ви върна на политическите процеси в Източна Европа – петдесетте, шейсетте години на XX век и периода на Студената война. Във вашата книга засягат ли се процесите, които се случват първите години след Втората Световна война? Имам

предвид съдебните процеси срещу Трайчо Костов и други дейци?

Тодор Бояджиев: Това е една от сензациите в моята книга, за първи път се пише за това, които моментално събудиха интерес у един от водещите руски издатели. Моят издател в момента е в разговори - искат книгата да бъде публикувана на руски. Става въпрос за операция „Разбиваш фактор” – „Разединяващ фактор”. Това е едно активно мероприятие, дълго действащо през годините. То е предхождано от операция „Лиоте”, която има, общо взето, същата цел и е изцяло английска. След това вече в края на войната 1945 – 1949 г. тя се разработва като англо-американско активно мероприятие. Резултат на тази операция е процесът Ласло Райх в Унгария, процесът Рудолф Слански в Чехия, процесът Трайчо Костов в България, процесът Владислав Гомулка. Всички завършват със смъртни присъди, само в Полша - Гомулка не е осъден на смърт и впоследствие - той се връща като министър-председател на Полша след промените, които се извършват в цяла Източна Европа. За това съм писал в книгата като изразявам една хипотеза, в която аз на 100% съм убеден: Не е, че Сталин и Берия са налупали въдицата; те просто са използвали мероприятието, за да ударят по зачатъците на дисидентство в Източна Европа. Да ударят - тези висши партийни кадри, които са показвали едновременно с интернационализма си - и силно национално чувство. Това е тема за отделна книга, в тази просто описвам по какъв начин стигнах до информацията по тази операция. Очаквам, че други изследователи ще се хванат по-нататък да разнищват нещата.

Фокус: Нещо друго, с което сте го запомнили, има ли?

Тодор Бояджиев: Със заглавието на песента на Франк Синатра „I did it my way” той кръсти предговора си в своята книга „Моята тайна война”. Историята е следната: След като `63 година бяга в Москва, няколко години няма връзка с голямата си сестра, която много е обичал – Пат. Решава, че Пат не одобрява неговата постъпка, докато един ден - получава пратка от Лондон и в тази пратка – плоча на Франк Синатра. На гърба, където са изредени песните, някъде по средата е „I did it my way”. Срещу нея има стрелкичка и пише „kisses” – „целувки, Пат”. По този начин разбира, че Пат е приела начина, по който той е действал.